

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԻՐԱՎԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ամայա Հարությունյան

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ
ՀՀ, Երևան, Արամի 44
Էլ. հասցե՝ amalia77harutunyan@yahoo.com
Հոդվածը ներկայացվել է 04.03.2020, գրախոսվել է 04.03.2020, ընդունվել է
տպագրության 05.08.2020

Ներածություն

Իրավագիտակցության հետ ուղղակիորեն կապված են իրավական կարգավորման արդյունավետությունը և իրավահարաբերությունների սահմանադրականությունը:

Իրավական կարգավորման մեջ իրավագիտակցության դերը միանշանակ է:

Առաջին՝ իրավագիտակցությունը կարգավորիչ ազդեցություն է թողնում միջնորդավորված, այսինքն՝ իրավական նորմի՝ որպես իրավագիտակցության արտահայտման ձևերից մեկի միջոցով:

Երկրորդ՝ իրավագիտակցությունն ունակ է կարգավորիչ ազդեցություն թողնել նաև անմիջականորեն, քանի որ մարդկանց գործունեության անմիջական իրավաբանական շարժառիթ է և ընդունակ է կողմնորոշիչ ազդեցություն թողնել մարդկանց վարքագծի վրա:

Երրորդ՝ իրավագիտակցությունը միջոց է, որի շնորհիվ իրավունքն իրականացնում է իր կարգավորիչ ներգործությունը: Իրավունքի գործունեությունն ունի տեղեկատվական բնույթ: Այդ տեղեկատվությունն ազդում է մարդու իրավագիտակցության վրա:

Չորրորդ՝ իրավագիտակցությունը «միջոց» («գործիք») է իրավահարաբերությունների սահմանադրականացման համար:

Իրավաբանական գրականության մեջ գրեթե բացակայում է իրավագիտակցության կապը իրավահարաբերությունների սահմանադրականության խնդրում:

Խնդրի հարցը բավարար չափով լուծված է սահմանադրական իրավունքի տեսության կողմից¹:

Սահմանադրականություն. էությունը և հասկացությունը

Սահմանադրական մտքի և քաղաքական-իրավական գիտելիքի ժամանակակից մակարդակի տեսանկյունից սահմանադրականության տարբեր ասպեկտների արտահայտումների սինթեզի հիման վրա փորձ է արվում մշակել սահմանադրականության ընկալում սահմանադրական իրավագիտակցության տեսանկյունից:

Սահմանադրական իրավագիտակցությունը տեսական (գիտական) գիտելիքների համակարգ է, որով բացահայտվում է սահմանադրության էությունը, դերն ու նշանակությունը իրավական կարգավորիչների համակարգում սոցիումի բնականոն զարգացման խնդրի առումով:

Իրավահարաբերությունների սահմանադրականացման և սահմանադրականության բացահայտումը սահմանադրական իրավագիտակցության միջոցով հնարավորություն է տալիս դիտարկելու սահմանադրականությունը որպես քաղաքական և սոցիալական երևույթ, որն ապահովում է իրավունքի գերակայությունը իրավահարաբերությունների ոլորտում, պաշտպանում է մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները:

Իրավագիտակցության և իրավական մշակույթի ոլորտում հանդես է գալիս որպես սահմանադրական իրավագիտակցության և սահմանադրական մշակույթ². վերջիններիս տարածումը և յուրացման գործընթացները սերտորեն կապված են հասարակության քաղաքական և իրավական գործընթացների արդիականացման հետ:

Ազգային իրավական համակարգի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ սահմանադրականությունը՝ որպես իրավական կատեգորիա, արտահայտվում է հատուկ գծերով, որոնք վկայում են ինտեգրատիվ սահմանադրականության ձևավորման վերաբերյալ. վերջիններս համակցում են սահմանադրական-իրավական սկզբունքները և համապարփակ, ազգային և ավանդական-տարածաշրջանային ինստիտուտները: Ժամանակակից սահմանադրականությունն ինտեգրում է տարբեր իրավական ավանդույթ-

¹ Մանրամասն տե՛ս Հարությունյան 2016, 672, Крyсс 2016, Добрынин 2017, 41-52, Эбзеев 2017, 5-15:

² Մանրամասն տե՛ս Հարությունյան 2016, 672:

ներ և ինստիտուտներ, որոնք ծագել են սահմանադրական իրավագիտակցության զարգացման ընթացքում:

Սահմանադրականությունը ներառում է գաղափարների, սկզբունքների և կանոնների հանրագումար, որը ենթադրում է, թե ինչպես զարգացնել իրավական և քաղաքական համակարգերը, որ բացառվեն կամայականությունները, որքան դա հնարավոր է, և կերաշխավորի անհատի հիմնական իրավունքները և ազատությունները, անհատի հանրային և մասնավոր կյանքը³: Այս առումով սահմանադրականությունը կարելի է սահմանել որպես իրավական կարգի պայմաններում լավ կազմակերպված հասարակության կառավարում: Նման կառավարումը սահմանափակված է սահմանադրված կանոններով, որոնք ստեղծվել են նախքան վերջիններիս ազդեցությունը: Այդ իսկ պատճառով սահմանադրականությունը սերտորեն առնչվում է սահմանադրական գիտակցության և իրավունքի գերակայության հայեցակարգի հետ⁴:

Սահմանադրականությունն իրականացնում է իրավունքի գերակայությունը նոր և նորագույն ժամանակների պայմաններում՝ հանգեցնելով անհատների, պետության և անհատի միջև հարաբերություններում կանխորոշվածության և անվտանգության, ստեղծելով սահմանափակումներ պետական իշխանության համար և միևնույն ժամանակ տարբեր ոլորտներում սահմանելով դրա գործունեության իրավական պարամետրերը:

Սահմանադրականության ժամանակակից հասկացության համար իրավաձևավորող նշանակություն ունեն դասական սկզբունքներն իրենց էվոլյուցիոն նշանակության, նոր սահմանադրական ինստիտուտների նկատմամբ իրականացման ազգային առանձնահատկությունների հաշվառմամբ, որն էլ ստացել է լայն տարածում XX դարի երկրորդ կեսին և XXI դարի սկզբներին:

Սահմանադրականության հիմնական սկզբունքներն են երաշխավորված իրավունքների և ազատությունների առկայությունը, իշխանությունների բաժանման այս կամ այն չափով իրականացումը, իրավունքի գերակայությունը, հանրային ծառայողների պատասխանատվությունը, ինչպես նաև սահմանադրության ստեղծման, վերանայման, մեկնաբանության և իրականացման նկատմամբ սկզբունքները:

³ Кутафин 2011, 7-8.

⁴ Кутафин 2011, 7-8.

Որպես ազատականության քաղաքական-իրավական ծրագիր՝ սահմանադրականությունը սկզբունքների և ինստիտուտների համախումբ է, որը հանգեցնում է ամբողջատիրության և ավտորիտարիզմի ոչնչացման, կառավարման ներկայացուցչական տեսանկյունների ծագման, հասարակական կյանքի ժողովրդավարացման և հասարակական հարաբերությունների կարգավորման իրավական մեթոդների ներածման: Պատմականորեն սահմանադրականությունը կապված է քաղաքացիական հասարակության ծագման, քաղաքական ոլորտում ընդհանուր ընտրական իրավունքի, իսկ քաղաքականում՝ քաղաքացիական իրավունքների և իրավահավասարության պայքարի հետ:

Սահմանադրականությունը՝ որպես քաղաքական երևույթ, արտահայտում է իրեն և որպես քաղաքական շարժում, առաջադրելով իրավական պետության և քաղաքակիրթ քաղաքացիական հասարակության կառուցման նպատակ, և որպես քաղաքական պրակտիկայի, քաղաքականության ընդհանուր պարտադիր կանոնների համախումբ, որոնք նպաստում են պետական գործերի կառավարման մեջ զանգվածների լայն քաղաքական մասնակցությանը, ինչպես նաև կառավարողների և կառավարվողների միջև ներդաշնակ հարաբերություններին դեմոկրատական կամքի ձևավորման և համաձայնեցման հիման վրա:

Սահմանադրականությունը հանդես է գալիս նաև սոցիալական երևույթի որակով, քանի որ կազմում է առավել լայն սոցիալական կարգի հատված: Սահմանադրականության շնորհիվ պետությունը ձեռք է բերում իրավական բնույթ և միևնույն ժամանակ չի գերակայում հասարակության նկատմամբ, չի ճնշում նրան: Սահմանադրականությունը երաշխավորում է նաև քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների ինքնազարգացումը և ապահովում պետության, հասարակության և անհատի միջև փոխհամագործակցության իրավական ձևերը, որոնք փոխգործունեության գործընթացում ապահովում են անհատների անձնական կյանքը: Սահմանադրականության սոցիալական հենք դառնում է քաղաքացիական հասարակությունը: Տեղեկատվական հասարակությանը անցման ժամանակ սահմանադրականության սոցիալական բազան ընդլայնվում է սոցիալական խմբերի հաշվին, որոնք զբաղված են ծառայությունների տարբեր ոլորտներում, մասնակցում են տեղեկատվության փոխանակությանը և ապահովում դրանց տարածումը հանրային և մասնավոր ոլորտներում:

Սահմանադրականությունը՝ որպես քաղաքական-իրավական և մշակութային երևույթ, առավել լայն է իր նորմատիվային հիմքերից և սահմանադրական իրավունքից: Սահմանադրականության և սահմանադրական իրավագիտակցությունն ունի բազմասպեկտ բնույթ: Այս փոխկապվածության բացահայտման ժամանակ կարելի է դիտարկել, թե ինչպես է ձևափոխվում սահմանադրականության հասկացությունը, ինչպես սահմանադրականությունն իր արտահայտման տարբեր նիստերով նպաստում է սահմանադրական գիտակցության ձևավորմանը և նրա հետագա զարգացմանը:

Սահմանադրականություն և սահմանադրական գիտակցություն

Սահմանադրականության և սահմանադրական գիտակցության փոխկապվածության առավել կարևոր հայեցակետեր դրսևորվում են ըստ գաղափարական, պատմական, նորմատիվային և սոցիալակոլոգիային գծերի:

Գաղափարական հայեցակետը ունակ է բացահայտելու սահմանադրականության գաղափարների ազդեցությունը սահմանադրական իրավունքի կայացման, զարգացման և ժամանակակից իրավիճակի գործընթացի վրա: Պատմական հայեցակետը բացահայտում է սահմանադրական-իրավական ակտերի, ինստիտուտների և սկզբունքների զարգացման ակունքները, որի ընթացքում աստիճանական և հեղափոխական կերպով տեղի է ունենում սահմանադրականության պատմական ձևերի և տեսակների փոփոխություն: Սահմանադրականության յուրաքանչյուր պատմական ձևի սահմաններում զարգանում են սահմանադրական նորմեր, սկզբունքներ և ինստիտուտներ, որոնք տարբերվում են բովանդակությամբ, կազմակերպչական կառուցվածքով, ազատությունների և իրավունքների ապահովման աստիճանով, կիրառվող ընտրական գործառնությունների դեմոկրատությամբ:

Նորմատիվային հայեցակետը սահմանադրականության և սահմանադրական գիտակցության փոխկապվածության առավել կարևոր առումն է սահմանադրական իրավունքի համար: Գոյություն ունեն սահմանադրականության նորմատիվության երկու կողմեր: Առաջին կողմը՝ բնական-իրավական, որը կանխորոշում է իրավունքի և սահմանադրության (սահմանադրական նորմերի մեկնաբանություն դրանց էթնիկ գնահատման տեսանկյուններից) նկատմամբ դեոնտոլոգիական մոտեցումը: Երկրորդ կող-

մը սահմանադրականության պոզիտիվ նորմատիվությունն է, որը հենվում է իրավաբանական պոզիտիվիզմի ուսմունքի վրա:

Նորմատիվային հայեցակետը ձևավորում է երկրի սահմանադրական զարգացման իդեալն այն դեպքում, երբ սահմանադրականության պոզիտիվային նորմատիվությունը սահմանափակվում է երկրի սահմանադրական օրենսդրության մեջ վարքագծային պարտադիր կանոնների հաստատմամբ: Այդ իսկ պատճառով պոզիտիվ նորմատիվային հատկություններ սահմանադրականությունը ձեռք է բերում սկզբունքների և կանոնների շնորհիվ, որոնք ամրագրված են սահմանադրության և այլ իրավական ակտերում:

Սոցմշակության հայեցակետը արտացոլում է երկրի բնակչության, տարբեր սոցիալական խմբերի ընկալողունակությունը սահմանադրական իրավունքի նոր ինստիտուտների նկատմամբ, ժամանակակից սահմանադրականության բազային արժեքներին նրանց հավատարմության աստիճանը, սահմանադրության իրականացման գործընթացներում իրավունքի և ազատությունների համարժեք կիրառման ունակությունները: Տվյալ հայեցակետը սահմանում է ներկա փուլում հասարակության սահմանադրական մշակույթի և սահմանադրական իրավագիտակցության ձևավորման հնարավորությունները և բարդությունները:

Ա.Գ. Պարխոմենկոն բացահայտում է «սահմանադրականություն» կատեգորիան սահմանադրական պետություն հասկացության և սահմանադրական իրավագիտակցության միջոցով: Նրա կարծիքով՝ սահմանադրականությունը դեպի իրավական սահմանադրական պետություն շարժումն է, որում սահմանադրությունը (հիմնական օրենքը) ամրագրում է դեմոկրատական սահմանադրական կառուցվածքի հիմնական սկզբունքները. ժողովրդավարություն, հասարակության կյանքում իշխանության գերակայում, պետության իր գործունեության մեջ իրավական օրենքներով սահմանափակվածություն, անհատի իրավունքների և ազատությունների անբեկանելիություն, պետական ինքնավարություն, ֆեդերալիզմ, քաղաքական բազմակարծություն, տնտեսական գործունեության ձևերի բազմազանություն, պետության աշխարհիկ բնույթ, տեղի ինքնակառավարման ինքնուրույնություն⁵:

⁵ Лихобабы, Пархоменко 2001.

Ս.Ա. Ավագյանը դիտարկում է սահմանադրականությունը որպես բարդ հասարակական-քաղաքական և պետաիրավական կատեգորիա, որի հիմքերն են սահմանադրական իրավագիտակցության գաղափարները (այսինքն՝ դեմոկրատիայի, որը հենվում է սահմանադրության՝ որպես պետության և հասարակության հատուկ փաստաթղթի առկայության վրա), իշխանության որոշակի ինստիտուտների, ժողովրդավարական արժեքների և համապատասխան քաղաքական ռեժիմի սահմանադրության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների, ամբողջ սահմանադրական կառույցի պաշտպանության համակարգի առկայության վրա⁶:

Նա համարում է, որ սահմանադրականությունը, ընդհանուր առմամբ, իդեալ է, որին պետք է ձգտի սոցիալական առաջընթացի ուղղվ ընթացող հասարակությունը: Դրա հիմնական բաղադրիչներն են՝

1) սահմանադրական իրավագիտակցության գաղափարները, մասնավորապես՝ իրավունքի, օրենքի հետ պետության և հասարակության կապվածության ընդունումը, մարդկային անհատականության առաջնությունը, նրա արժանապատվության հարգանքը, ժողովրդի անմիջական մասնակցությունը իշխանության գործառույթների իրականացմանը, ոչ թե որոշակի պետական մարմինների առկայությունը, այլ դրանց ձևավորման ժողովրդավարական կարգը, ժողովրդի շահերին այդ մարմինների գործունեության ենթակայումը, քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ընթացակարգային մեխանիզմների, տեղի ինքնակառավարման մարմինների առկայությունը և պետական-քաղաքական գործերում հասարակական միավորումների մասնակցությունը, հասարակական գիտակցությունը, որը կառուցված է իշխանության ինստիտուտների և պետական օրենքների, դրանց ձևավորման անհրաժեշտության և օգտակարության համոզմունքների վրա, իրավունքի նորմերի վրա հենված սեփական գործողությունների և իշխանությունների քայլերի միջոցով սոցիալական արդարության և հիմնավորված շահերի պաշտպանության ձեռքբերման հնարավորությունները,

2) նորմատիվ-իրավական հիմքերի առկայությունը, որը նախ արտահայտվում է սահմանադրական-իրավական ինստիտուտների համակցությունն ամրագրող պաշտոնական սահմանադրության ստեղծմամբ և ընդունմամբ: Վերջիններս համախմբում, ստեղծում են դեմոկրատական հա-

⁶ Авакьян 2000, 304-305, Авакьян 2000, 228-232.

սարակությունը և պետությունը, անհատի ազատությունը, քաղաքացիների դեմոկրատական իրավունքները և ազատությունները, իշխանության գործիքակազմը, որը համակցում է անմիջական ժողովրդավարություն և իրենց վրա ժողովրդի ազդեցությունը կրող, միմյանց վրա ազդելու միջոցներով և իրավասություններով օժտված դեմոկրատական ուղով ձևավորվող մարմիններ, ընտրությունների համընդհանրության, ազատության և մրցակցության վրա հիմնված ընտրական համակարգ, քաղաքական բազմակարծություն և բազմակուսակցական համակարգ:

Ակադեմիկոս Վ.Ս. Ներսիսյանցը համարում է, որ իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության նախադրյալների զարգացումն ուղղակիորեն կախված է սահմանադրականության կայունությունից: Նա դիտարկում է սահմանադրականությունը որպես սահմանադրության հարգման, պահպանման և պաշտպանության, որպես ցանկացած իրավական պետության վերկուսակցական գաղափարախոսություն:

Նա ընդգծում է, որ սահմանադրականության՝ որպես ընդհանուր պետական, վերկուսակցական գաղափարախոսության և ինտեգրատիվ համահասարակական գաղափարի հաստատումը հատկապես արդիական է ժամանակակից Ռուսաստանում, ընդհանուր արժեքների և աշխարհընկալումային կողմնորոշիչների բացակայության, տարբեր նեղ կուսակցական գաղափարախոսությունների սուր պայքարի պայմաններում⁷:

«Իհարկե, - գրում է Վ.Ս. Ներսիսյանցը, - սահմանադրականությունը որպես ընդհանուր պետական, վերկուսակցական գաղափարախոսություն (պետաիրավական գիտակցություն, դիրքորոշում և կողմնորոշում) չի հակասում Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրության դրույթներին (մ. 2, հոդ. 13), որ «որևէ գաղափարախոսություն չի կարող հաստատվել պետականի կամ պարտադիրի որակով»: Բացարձակ ակնհայտ է, որ այս արգելքը վերաբերում է բոլոր կուսակցական գաղափարախոսություններին, սակայն ոչ սահմանադրականությանը՝ հենց Սահմանադրության ընդհանուր պետական և ընդհանուր պարտադիր բնույթի ուժով: Ամբողջ պետությունը, բոլոր պետական մարմինները և պաշտոնատար անձինք, Սահմանադրության և սահմանադրական-իրավական կառուցվածքի բոլոր կողմնակիցները պետք է ժամանակին աջակցեն Սահմանադրության դերի և դրա նկատմամբ հարգանքի բարձրացմանը՝ որպես երկրի Հիմնական օրենքի,

⁷ Нерсесянц 1999, 6-8.

դրա կարգավիճակի իրական հաստատմանը, դրա նորմերի, սկզբունքների և արժեքների հետևողական իրականացմանը»⁸:

Վ.Ս. Ներսիսյանցը գտնում է, որ սահմանադրականության այս իրավագիտակցությամբ պետք է ամենից առաջ ներծծված լինի իրավական պետականության արդեն ձևավորված և ձևավորվող ինստիտուտների ամբողջ գործունեությունը: Նա համարում է, որ սահմանադրականության իրական հաստատման համար անհրաժեշտ է ձևավորել սահմանադրական նորմերի, գործընթացների և իրավակարգի խախտումների, Սահմանադրության չհարգման համար իշխանության բոլոր ճյուղերի և մակարդակների բոլոր պաշտոնատար անձանց հանրային-իրավական պատասխանատվության պատշաճ նորմատիվ-իրավական բազա և բոլոր իրավախախտումներից սահմանադրական կառուցվածքի պաշտպանության մեխանիզմներ⁹:

Զարգացման ժամանակակից փուլում միջազգային մակարդակով հայտնի փորձագետ-քաղաքագետների կողմից կոնկրետ պետության մեջ սահմանադրականության հաստատման հիմնական չափորոշիչների որակով առաջին տեղում առաջադրվում են հետևյալ պայմանները՝ քաղաքացու և մարդու իրավունքների և ազատությունների ապահովումը, անկախ արդարադատություն և ժողովրդի ու օրենքի առջև պատասխանատու պետական իշխանությունը: Միայն սահմանադրականության պայմանների երկրորդ մակարդակի որակով կարող են հանդես գալ ազատ ընտրությունները, օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների հակակշիռների և ճնշման համակարգերը, զանգվածային լրատվական միջոցներով սեփական կարծիքի արտահայտման ազատությունը և քաղաքական բազմակարծությունը:

Սահմանադրական իրավագիտակցության գաղափարներն ունակ են իրականացնելու հասարակության և պետության սահմանադրական տեսական մոդելի դերը, եթե դրանք արմատավորվել են հասարակական գաղափարախոսության հետ՝ հասարակական գիտակցության և հոգեբանության առավել խոր շերտերում: Սահմանադրական իրավագիտակցության գաղափարների օրինականացումը ոչ թե դրանց հանրային-իշխանական սանկցիավորումն է, այլ այդ գաղափարների ընդունումն անհատա-

⁸ Нерсесянц 1999, 6-8.

⁹ Нерсесянц 1999, 6-8.

կան և զանգվածային գիտակցությամբ և դրանց վերածումը անհատական, խմբային և հասարակական իրական վարքագծի:

Եզրակացություններ

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ սահմանադրական իրավագիտակցությունը կամ իրավագիտությունն ընդհանրապես դիտարկել որպես՝

1. սահմանադրական-իրավական գաղափարախոսություն (գաղափարների, հայացքների, հայեցակարգերի համակարգ), իրավահարաբերությունների սահմանադրական տեսական ու գործնական կառուցակարգ (մեխանիզմ),

2. սահմանադրական զարգացումների գործընթաց (սահմանադրական հարցերի շուրջ քաղաքական գործընթացներ, այս կամ այն սահմանադրության ընդունմանը դեմ կամ կողմ, ինչպես նաև ըստ սահմանադրության ընդունման և կիրառության քաղաքական-իրավական գործընթաց),

3. քաղաքական-իրավաբանական իրականության արտացոլում (որոշակի սահմանադրական կառուցվածքի, սահմանադրության առկայության, դրա սոցիալական նշանակության),

4. իրավաբանական արդյունք (սահմանադրական նորմերի, սկզբունքների և սահմանադրության ինստիտուտների իրականացում),

5. միջոց (քաղաքական ճգնաժամերի լուծման, ընդդիմության ոչ սահմանադրական ձևերի ճնշման, իշխանության և ժողովրդի միջև երկխոսության ձևերի հաստատման),

6. երկրի իրավական համակարգի նորմատիվ հիմքերի կատարելագործման տեսական-գաղափարական հիմք (սահմանադրական կարգավորումների ելք հիմնական օրենքի տեքստի շրջանակներից և սահմանադրական մակարդակների վերաբերյալ խնդիրների առաջադրման հնարավորություն):

Գրականություն

Հարությունյան Գ. 2016, Սահմանադրական մշակույթ. պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները: Վերահրատարակություն՝ լրամշակումներով, Երևան, «Նժար», 672 էջ:

Авакьян С.А. 2000, Конституционализм. Конституционное право, Энциклопедический словарь, Москва, «Норма М», 468 с.

Авакьян С.А. 2000, Конституция России: природа, эволюция, современность.

- 2-е изд., Москва, «Сашко», 574 с.
- Верховенство права и проблемы его обеспечения в правоприменительной практике 2000, Москва, «Статут», 498 с.
- Добрынин Н.М. 2017, Размышление о российском конституционализме и политико-правовом режиме в государстве: правовая аксиология и авторский взгляд, Государство и право, N 2, с. 41-52.
- Крусс В.И. 2016, Конституционализация права: основы теории, Москва, «Норма: НИЦ ИНФРА-М», 226 с.
- Кутафин О.Е. 2014, Российский конституционализм, Москва, «Перспект», 483 с.
- Лихобабы В.А., Пархоменко А.Г. 2001, Идеи российского конституционализма и их реализация в конституционном (государственном) праве, Москва, «Статут», 246 с.
- Нерсесянц В.С. 1999, Конституционализм как общегосударственная идеология, Конституционно-правовая реформа в Российской Федерации. Сб. ст. отв. ред. Ю.С. Пивоваров, Москва, «Норма», с. 6-8.
- Эбзеев Б.С. 2017, Глобализация и становление транснационального конституционализма, Государство и право, Москва, N 1, с. 5-15.

ԻՐԱՎԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ամայլա Հարությունյան

Ամփոփում

Սահմանադրական իրավագիտակցությունը տեսական (գիտական) գիտելիքների համակարգ է, որով բացահայտվում են սահմանադրության էությունը, դերն ու նշանակությունը իրավական կարգավորիչների համակարգում սոցիումի բնականոն զարգացման խնդրում:

Ազգային-իրավական համակարգի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ սահմանադրականությունը՝ որպես իրավական կատեգորիա, արտահայտվում է հատուկ գծերով, որոնք վկայում են ինտեգրատիվ սահմանադրականության ձևավորման մասին. վերջիններս համակցում են սահմանադրական-իրավական սկզբունքներ և համապարփակ, ազգային և ավանդական-տարածաշրջանային ինստիտուտներ: Ժամանակակից սահմանադրականությունն ինտեգրում է տարբեր իրավական ավանդույթներ և ինստիտուտներ, որոնք ծագել են սահմանադրական իրավագիտակցության զարգացման ընթացքում:

Բանալի բառեր՝ սահմանադրություն, սահմանադրականություն, իրավագիտակցություն, իրավաբանական գրականություն, իրավական պետություն, քաղաքացիական հասարակություն, իրավահարաբերությունների սահմանադրականություն:

ПРАВОСОЗНАНИЕ И ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ ПРАВОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

Амалия Арутюнян

Резюме

Конституционное правосознание – это система теоретических (научных) знаний, раскрывающая сущность, роль и значение конституции в системе правовых регуляторов в развитии общественного порядка.

Анализ национальной правовой системы показывает, что конституционность как юридическая категория находит отражение в определенных сферах, свидетельствующих о формировании интегративного конституционализма, в котором сочетаются конституционно-правовые принципы и комплексные национальные и традиционно-региональные институты. Современный конституционализм объединяет различные правовые традиции и институты, возникшие в процессе развития конституционно-правового сознания.

Ключевые слова – конституция, конституционализм, правосознание, юридическая литература, правовое государство, гражданское общество, конституционность правовых отношений.

LEGAL CONSCIOUSNESS AND THE BASICS OF CONSTITUTIONALIZATION OF LEGAL RELATIONS

Amalya Harutyunyan

Abstract

A constitutional legal consciousness is a system of theoretical (scientific) knowledge that reveals the essential role and significance of the Constitution in the system of legal regulators in the issue of the normal development of the society.

The analysis of the national legal system demonstrates that the constitutionality, as a legal category is expressed in specific lines that testifies to the formation of an integrative constitutionality, the latter combines constitutional legal principles and comprehensive, national and traditional – regional institutions. Modern constitutionality integrates different legal traditions and institutions, that arise during the development of constitutional legal consciousness.

Key words – the Constitution, constitutionality, legal consciousness, legal literature, legal state, civil society constitutionality of legal relations.